

УДК 372.4

АВРАМЕНКО К. Б.

м. Миколаїв, Україна

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (1957–1970 РР.)

У статті розглядається ретроспективний аналіз розвитку інноваційних технологій у вищих педагогічних навчальних закладах України у 1957–1970 рр.

Розкрито характерні особливості програмованого навчання, які виступають джерелом інноваційних технологій. Особлива увага приділяється факту, що, для успішного реформування системи освіти окрім запровадження технологічного підходу важливі також інші новації в навчальному процесі вищої школи.

Ключові слова: інноваційні технології, вищі педагогічні навчальні заклади, професійна підготовка майбутніх учителів.

Постановка проблеми. На сучасному етапі проблема впровадження технологічного підходу в практику закладів освіти залишається актуальною. Проте попри значний інтерес до інноваційних технологій у науковців немає єдності у визначенні їх теоретичних основ, а звідси – різноманітність щодо їх можливого застосування у закладах освіти різного рівня акредитації.

Переконані, що вирішенню даної педагогічної проблеми сприятиме використання ретроспективного аналізу, який дозволяє визначити основні закономірності та тенденції розвитку певного явища. Отже, актуальність даної публікації обумовлена необхідністю узагальнення історичного досвіду впровадження інноваційних технологій у практику вищих педагогічних навчальних закладів, а також виявлення можливостей його використання у сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «технології» було використано у 20-х роках ХХ століття у наукових роботах І. Павлова, В. Бехтерева, О. Ухтомського, С. Шацького та ін. Педагогічний сенс «технологій в освіті» наприкінці 40-х років минулого століття надали розробки Ф. Персівала, Г. Елінгтона. Пізніше педагогічна діяльність та напрацювання А. Макаренка дозволили виокремити «технології виховання».

У сучасній вітчизняній теорії та практиці реалізації технологічного підходу у підготовку вчителів присвячено роботи А. Алексюка, В. Бондаря, Я. Бурлаки, В. Кременя, В. Лозової, О. Пехоти, І. Прокопенка, П. Сікорського та ін. Інноваційні технології професійної підготовки майбутніх учителів розкриті в дослідженнях І. Богданової, О. Пометун, С. Сисоевої, Н. Шиян та інших.

Педагоги дійшли висновку, що технологія навчання є не лише додатковим засобом і новою системою, а й відіграє значну роль у навчальному процесі, змінюючи його організаційні форми, методи, зміст, що, у свою чергу, впливає

на педагогічне мислення майбутніх учителів. Так, В. Беспалько технологію вважає системою, у якій заздалегідь спроектований навчально-виховний процес послідовно втілюється на практиці [1]. М. Кларін визначає «системність і конструювання навчального процесу, які гарантують досягнення поставлених цілей» [4, с. 24]. Це означає, що технології полягають у попередньому проектуванні процесу навчання з урахуванням дидактичних цілей і заданого рівня засвоєння.

Проте ми відзначаємо відсутність повного ретроспективного аналізу розвитку інноваційних технологій у вищій педагогічній школі України, який би дозволив більш ефективно впроваджувати технологічний підхід у практику вищих педагогічних навчальних закладів.

Застосування історичного підходу у даній публікації вважаємо найбільш доцільним. Хронологічні рамки, визначені у роботі, пов'язані із започаткуванням підготовки вчителів початкової школи у системі вищої педагогічної освіти України та появою багатьох науково-методичних розробок, присвячених підготовці педагогів даного профілю.

Мета статті: визначення досвіду використання інноваційних технологій у 1957–1970 рр.; виявлення можливостей їх впровадження у навчальні заклади різного рівня акредитації.

Вклад основного матеріалу. 50–60 роки ХХ століття характеризується пошуком в Україні нового змісту та організаційних форм професійної підготовки вчительських кадрів для початкової школи. Згідно з постановою Ради Міністрів СРСР «Про форми і строки навчання у вищих навчальних закладах і про виробничу практику студентів» у 1959 р. було запроваджено нові навчальні плани та програми підготовки педагогічних працівників для початкової школи. Так, у навчальний план спеціальності

«Педагогіка і методика початкової освіти» (1959 р.) було введено навчальний предмет «Ручна праця з методикою її викладання». Крім того, Міністерством освіти УРСР було розіслано пропозиції про поліпшення стану викладання ручної праці на новостворених факультетах підготовки вчителів I-IV класів, в яких – згідно з архівними джерелами – передбачалося:

- створення для проведення занять трьох окремих кімнат (для роботи з деревом; жерстю й дротом; папером, картоном, глиною, пластмасою, тканиною);
- оцінювання знань, умінь та навичок з ручної праці проводити за кожний виконаний студентом виріб, а з методики – за результатом проходження педагогічної практики;
- зберігання виробів, виготовлених студентом під час навчання в інституті за програмою початкової школи, під час випуску – повернення робіт як потрібного дидактичного матеріалу для самостійної майбутньої професійної діяльності;
- зв'язок викладання предмета у вузі з методикою викладання ручної праці в початкових класах, ознайомлення студентів із шкільною програмою та методичною літературою [6, арк. 56–62].

Крім того, у навчальний план спеціальності «Початкове навчання» (1959 р.) було введено також каліграфію з методикою її викладання в школі. Програма з цієї дисципліни передбачала формування у студентів умінь скорописного каліграфічного письма, виготовлення необхідної наочності (карток букв та їх елементів, контурних малюнків, таблиць); домашні завдання та контрольні роботи, написання алфавіту, речення, диктанту прийомом скорописного каліграфічного письма [там само, арк. 53–55].

Слід зауважити, що з метою поліпшення професійної підготовки випускників, як про те свідчать архівні джерела, відповідно до навчальної практики з позакласної та позашкільної роботи було запроваджено нові програми: перед проходженням педагогічної практики в піонерських таборах передбачалося введення у навчально-виховний процес вузу спецсемінару для ознайомлення студентів з обов'язками вожатих, формами та методами політико-виховної роботи в таборі. Семінар складався з двох частин:

- *теоретичної*, яка присвячувалася методиці проведення зборів, туристичних походів, табірних фестивалів, тощо;
- *практичної*, яка передбачала опанування навичками креслення маршруту походу та топографічної карти, виготовлення саморобного похідного спорядження, розучування ігор та виготовлення масок, декорацій, карнавальних костюмів тощо [5, арк. 35].

Таким чином, зміни у змісті професійної підготовки вчителів початкових класів виклали

необхідність використання нових форм і методів, які були використані вперше в практиці вищої педагогічної школи, а тому ми маємо право їх вважати інноваційними у підготовці педагогів для початкової ланки освіти.

Значним внеском в розвиток професійної підготовки вчителів, у тому числі – і для початкової школи, були науково-методичні праці та педагогічна діяльність О. Астряба, І. Білецького, Л. Булаховського, А. Введенського, Т. Завадської, С. Збандуто, О. Колмагорова, О. Погорелова, В. Помагайби, А. Пчолко, С. Чавдарова та ін.

Важливо зауважити, що у цей час з'являються інші новітні форми роботи вищих педагогічних навчальних закладів. Так, з метою поширення досвіду навчання і виховання майбутніх учительських кадрів в установах народної освіти Миколаївської області, починаючи з 1961 року, було організовано школи передового педагогічного досвіду. Основними формами роботи виступали: спостереження уроків і різних видів занять з дітьми, складання за допомогою досвідчених фахівців методичних розробок, поурочних планів і текстів контрольних робіт; вироблення наочних посібників та обговорення наслідків їх застосування; обговорення новинок методичної літератури [9, арк. 1].

На Нараді республіканських керівників педагогічної практики факультетів підготовки вчителів початкових класів (1962) зазначалося, що переважна більшість студентів підготовлена до проведення навчальної та виховної роботи з учнями молодшого шкільного віку. Однак, в проходженні студентами педагогічної практики ще залишаються серйозні недоліки, серед яких:

- недостатньо уміло обирають відповідні методи та прийоми;
- надмірне захоплення навчальною роботою за рахунок виховної;
- студенти недостатньо використовують передовий досвід учителів;
- доручення керівництва педагогічною практикою особам, які зовсім не знають особливостей роботи в початкових класах школи [7, арк. 5].

Серед факультативних дисциплін, окрім вже відомих з попередніх варіантів навчальних планів, запроваджується хореографія та ритміка; ляльковий театр (виготовлення ляльок та ляльководення), виразне читання [8, а. 17].

Важливим, на наш погляд, є той факт, що вперше саме в навчальному плані спеціальності «Педагогіка і методика початкового навчання», затвердженому в 1963 р., орієнтовний перелік спецкурсів та спецсеминарів було подано за блоками. Так, наприклад, у блоці психолого-педагогічних дисциплін пропонувалося 7 курсів; у лін-

гвістичному – 4 (в т.ч. 2 з методики: каліграфія з методикою викладання в початковій школі; спецсеминар з методики викладання мови); блок дисциплін мистецтвознавчого циклу налічував 6 назв (історія образотворчого мистецтва, музична грамота, ритміка і хореографія, естетичний побут, художнє слово і драматизація, історія західної європейської і російської музики) [8, арк. 17 зв.]. Подане структурування дисциплін у навчальному плані можна вважати підґрунтям запровадження у навчально-виховний процес сучасних навчальних планів, які містять відповідні блоки та кількість відведених на них годин (кредити).

Отже, результати проведеного дослідження свідчать про пошук оптимальних шляхів удосконалення професійної підготовки вчителів початкових класів через впровадження в навчально-виховний процес вузів нових навчальних планів та програм, інноваційних форм та методів підготовки педагогів даного профілю.

Так, на розширеному засіданні Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР на початку жовтня 1963 року заступник директора УНДіПу В. Чепелев ознайомив учасників зібрання з наказом Міністра освіти УРСР про впровадження програмованого навчання в закладах освіти. Даний наказ зобов'язував окремі педвузи, інститути підвищення кваліфікації вчителів і ряд шкіл розпочати експериментальне дослідження з методики програмованого навчання, перевірити його ефективність, розробити відповідні посібники та підручники [3, с.111]. До цього експерименту були долучені науковці Київського, Полтавського педагогічного інститутів, низка шкіл у Київській, Львівській та Харківській областях.

Цікавим видається нам той факт, що, починаючи з 1962 року у Миколаївському державному педагогічному інституті було розпочато роботу та сконструйовано навчачою машину «Миколаїв – 4А», яку можна було використовувати у програмованій системі навчання [2, с.30].

Отже, аналіз публікацій у періодичних виданнях свідчать про посилення уваги науковців та вчителів-практиків до програмованого навчання, яке визначається як «ефективний вид самостійного навчання, що відбувається за спеціально розробленими програмами з широким використанням технічних засобів або без них» [10, с.22].

Крім того, українські вчені дійшли висновку щодо необхідності поєднання програмованого та традиційного навчання, було доведено зв'язок між програмованим навчанням та науковою організацією праці (С. Збандуто), що дає підста-

ви ототожнювати програмування та технологізацію освіти, оскільки між ними існує також низка аналогій: алгоритмічність дій, прогнозованість процесу, відповідність результатів визначеній меті.

Пізніше вченими (В. Беспалько, І. Підласий, В. Рєпкін, М. Розенберг, Н. Тализіна, В. Чепелев тощо) виявлено переваги програмованого навчання у порівнянні з традиційною системою: воно сприяє міцності засвоєння знань, посиленню інтересу до навчання. Водночас простежено недоліки, які стали причиною недостатнього використання програмованого навчання у закладах освіти. Серед основних вад зазначалися: недостатня розробка теоретичних основ програмування, слабка обізнаність як викладачів, так і вчителів із питаннями теорії та практики програмованого навчання, відсутність кваліфікованих розроблених і перевірених на практиці програмованих підручників та посібників тощо.

Аналіз історичного досвіду та власна практична діяльність переконують, що такі ж самі переваги та вади притаманні сучасним інноваційним технологіям у підготовці вчителів початкової школи. На жаль, вченими не розроблялися шляхи для усунення недоліків, що згодом призвело до відхилення програмованого навчання та виникнення на його основі нових ідей. Генезис програмованого навчання варто розглядати як джерело для виникнення та подальшого розвитку інноваційних технологій у підготовці педагогічних кадрів.

Висновки. Таким чином, ретроспективний аналіз історичного досвіду підготовки майбутніх учителів дозволить не лише зрозуміти об'єктивні закономірності використання інноваційних технологій у системі вищої педагогічної освіти України, а й стане запорукою усвідомлення творчого використання педагогічної спадщини з метою подальшого вдосконалення підготовки вчителів початкових класів до майбутньої професійної діяльності.

Література

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. — М., 1989.
2. Білий Ю.О., Цимбал І.К. Навчачою машина «Миколаїв — 4 А» / Радянська школа. — 1964. — № 1. — С. 30—35.
3. Гавриленко О. Обговорення проблем програмованого навчання / Радянська школа. — 1963. — № 11. — С. 111—112.
4. Кларин М.В. Педагогические технологии в учебном процессе. — М., 1989.
5. Матеріали Центрального Державного архіву вищих органів влади та управління України. — Ф. 166 (Документи міжвідомчих установ). — оп. 15. — Спр. 1855. Директивні вказівки з питань методичної роботи в педагогічних вузах. — Т. 1. — 194 арк.

6. Матеріали Центрального Державного архіву вищих органів влади та управління України. — Ф. 166 (Документи міжвідомчих установ). — оп. 15. — Спр. 2086. Річні звіти по педінститутах УРСР. — 51 арк.
7. Матеріали Центрального Державного архіву вищих органів влади та управління України. — Ф. 166 (Документи міжвідомчих установ). — оп. 15. — Спр. 3366. Директивні вказівки з питань методичної роботи. — 91 арк.
8. Матеріали Центрального Державного архіву вищих органів влади та управління України. — Ф. 166 (Документи міжвідомчих установ). — оп. 15. — Спр. 4162. Навчальні плани інститутів на 1964 р. — 30 арк.
9. Матеріали державний архів Миколаївської області Ф.р. — 2817 (Протоколи засідання Совета по народному образованию. Оп. 2.Спр. 86 (Положення про школу передового педагогічного досвіду в установах народної освіти Миколаївської області). — 2 арк.
10. Чепелєв В.І., Підласий І.П. Програмоване навчання: здобутки, тенденції, перспективи / Радянська школа. — 1976. — № 11. — С. 21—29.

АВРАМЕНКО К. Б.

РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ (1957–1970 гг.)

В статье рассматривается ретроспективный анализ развития инновационных технологий в высших педагогических учебных учреждениях Украины в период 1957–1970 гг.

Раскрыты характерные особенности программированного обучения, которые становятся основанием для появления инновационных технологий. Внимание уделяется тому факту, что помимо введения технологического подхода, для успешного реформирования системы образования важны и другие новации в образовательном процессе в высшей школе.

Ключевые слова: инновационные технологии, высшие педагогические учебные учреждения, профессиональная подготовка будущих учителей.

AVRAMENKO K. B.

THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN PEDAGOGICAL ESTABLISHMENTS OF UKRAINE (1957–1970)

A retrospective analysis of the development of innovation technologies in higher pedagogical establishments of Ukraine for the period of 1957–1970 has made in the article.

The characteristic peculiarities of programmed learning, which become the basis of innovation technologies, are revealed. The attention is driven to the fact that besides the introduction of technological approach other ways of school reformation are important for the success of education process in the higher pedagogical education. Changes in the contents to vocational training of elementary school teachers by introduction of new curricula caused of use of new forms and methods of the organization of educational process in practice of system of the higher pedagogical education that allows us to consider them innovations in preparation of future teachers of this profile.

Key words: innovation technologies, higher pedagogical establishments, professional preparation of future teachers.

УДК 372.47

РЕХТЕТА Л. О.

м. Миколаїв, Україна

АКТИВІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У статті розглядаються різні підходи до поняття творчість, що існують у сучасній психолого-педагогічній науці та практиці. Подано види навчально-творчої діяльності учнів на уроках математики в початковій школі.

Ключові слова: творчість, навчальна творчість, творча діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальність дослідження зумовлено соціально-педагогічною потребою в суттєвому вдосконаленні процесу підготовки майбутнього професіонала, спроможного до високопродуктивної творчої праці. На цих аспектах акцентується увага у Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті та Законах України «Про освіту». Саме цю ідею підготовки конкурентоспроможного фахівця закладено й у Болонській конвенції у контексті створення єдиного європей-

ського освітнього простору, де ключового значення надається цілісному розвитку творчої індивідуальності фахівця в умовах вищої школи. Останнє важко переоцінити з огляду на осмислення проблеми формування майбутнього фахівця у такому ракурсі: творчо діючий педагог виступає важливим фактором розвитку творчої особистості учня.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі поширеним є твердження, що творчість — це актив-